

Kristus a lidská duše

PRVNÍ PŘEDNÁŠKA

Rudolf Steiner

12. července 1914

Dva cílové body lidského duševního vývoje na Zemi: svobodná vůle a uchopení božského. Oba s tím v souvislosti existující náboženské dary: pád do hříchu a pokušení a Mystérium na Golgotě. Přípravná nálada lidské duše pro přijetí Kristovy bytosti. Základní charakter Starého zákona: vůle; pohanská mystéria: moudrost. Ztemnění duše a výzva k „Poznávej sebe sama“. Smysl nesmrtelnosti a prostoupení individuality uvědomělostí a láskou. Přemožení smrti v Mystériu na Golgotě. O „křesťanských“ protivnicích anthroposofie.

Norrkopingští přátelé si přáli, abych v průběhu své přítomnosti, na jejímž začátku vás, moji milí přátelé, srdečně zdravím, promluvil na téma, které je ve spojení s onou bytostí, jež je nám na poli duchovní vědy vždy především velmi blízká - o poznání bytosti Kristovy. Pokusil jsem se tomuto přání vyhovět tím, že jsem si předsevzal promluvit k vám o oživení a o významu tohoto oživení bytosti Kristovy v lidské duši. Právě u tohoto tématu budeme mít příležitost z hlediska duchovní vědy hovořit o tom nejlidštějším, k lidskému srdci se nejvíce přibližujícím významu křesťanství.

Lidská duše! Duchovně-vědecky řečeno, vlastníme krátké slovo, které sice neobsahuje všechno, co tato lidská duše pro nás znamená, jež však přece poukazuje na to, co nám, pozemským lidem, naplňuje a proniká duševno v jeho širokých hranicích - máme tu stručné slovo já. Pokud jsme pozemskými lidmi, sahá bytost našeho já tak daleko jako naše duševno. Když vyslovujeme jméno bytosti našeho já, vzpomeneme si přitom zároveň, že tímto já označujeme jednu ze čtyř nám nejbližších částí lidské bytosti. Nejdříve mluvíme o čtyřech částech lidské bytosti: o těle fyzickém, těle éterickém, těle astrálním a o našem já. A je třeba si jen připomenout něco, abychom našli východisko pro úvahy, jimiž se budeme zabývat v těchto dnech. Dále je zapotřebí si připomenout, že se na lidské hmotné tělo nedíváme tak, jako by se daly jeho zákony, to podstatné, co v sobě skrývá, poznat z toho, co máme zprvu před sebou jako své pozemské okolí. Víme, že chceme-li porozumět lidskému tělu fyzickému, musíme jít nazpět ke třem předcházejícím ztělesněním naší Země, ke stavu saturnskému, slunečnímu a měsíčnímu. Víme dále, že v pradávne minulosti za saturnského bytí naší Země dostalo se našemu fyzickému tělu jeho prvních základů. A dále víme, že za slunečního ztělesnění naší Země bylo založeno naše tělo éterické a v měsíčním bytí naší Země bylo založeno naše tělo astrální. A, v podstatě vzato, není náš vývoj na Zemi nic jiného, než ve všech jejích fázích, ve všech jejích epochách to, co propůjčuje našemu já možnost projevit a uskutečnit se ve všech svých šířích.

Můžeme říci: Tak, jako naše fyzické tělo dospělo k určitému vysokému stupni vlastního vývoje na konci světového vývoje saturnského, jako naše tělo éterické rovněž dosáhlo pro sebe významného stupně na konci vývoje slunečního, a právě tak naše tělo astrální na konci vývoje

měsíčního, tak dosáhne i naše já na konci vývoje naší Země významného stupně svého vývoje. Dále mluvíme o tom, že se naše já vyvíjí pomocí tří složek naší duše: duší pocitovou, duší rozumovou a duší vědomou. Všechny tyto světy, které jsou zahrnuty v těchto třech částech naší duše, mají něco společného s naším já. Tyto tři duševní části to jsou, které v průběhu vývoje naší Země nejdříve připravily tři zevní části tělesné - tělo fyzické, tělo éterické a tělo astrální - a to v dlouhých pozemských dobách, které se nyní v následujících kulturních epochách vyvíjejí dále a které v budoucích etapách vývoje naší Země se opět přizpůsobí tělu astrálnímu, éterickému a fyzickému, takže Země se bude moci připravovat ke svému přechodu k vývoji jupiterskému.

Tak bychom mohli přímo, dovedeme-li použít tohoto výrazu dostatečně obsáhle, označit pozemský vývoj člověka jako jeho vývoj duševní. A mohli bychom říci: Když vznikla naše Země, tehdy se u člověka počalo vyvíjet zákonitě také naše duševno. Toto duševno pracovalo nejdříve na zevních schránkách člověka, a teprve pak samo na sobě. A nyní se připravuje pracovat opět na svých zevních schránkách, aby mohl být připraven vývoj jupiterský. A nyní musíme mít na zřeteli, čím se musí člověk stát ve své duši v průběhu pozemského vývoje. Má se stát tím, co můžeme označit výrazem osobnost. Tato osobnost potřebuje především to, co označujeme jako svobodnou vůli; ale na druhé straně potřebujeme mít také možnost najít v sobě cestu k Božství světa. Mít svobodnou vůli na straně jedné, možnost volit mezi dobrem a zlem, mezi krásou a ohyzdností, mezi pravdou a nepravdou. Tato svobodná vůle na straně jedné a takové pochopení Božství, aby mohlo vniknout do naší duše tak, abychom se jím vnitřně cítili naplnění, svobodně naplnění, na straně druhé, to jsou dvě mety lidského duševního vývoje na Zemi.

Tomuto lidskému duševnímu vývoji na Zemi dostalo se nyní k dosažení těchto dvou konečných met dvou náboženských darů. Jeden je určen k tomu, aby do lidské duše byly vloženy síly vedoucí ke svobodě, k rozeznávání pravdivého od nepravdivého, krásného od ohyzdného, dobra od zla. A na druhé straně muselo se člověku dostat v jeho pozemském vývoji ještě jednoho náboženského daru, aby mohl do jeho duše být vložen onen zárodek, jímž se může duše v sobě cítit spojená s Božstvím.

Prvním náboženským darem je to, co před nás předstupuje na počátku Starého zákona jako velkolepý obraz pádu do hříchu, jako pokušení. Druhým náboženským darem je to, co máme před sebou ve všem tom, co je zahrnuto ve slovech „Mystérium na Golgotě“.

Jako má pád do hříchu a pokušení co činit s tím, co do člověka vložilo svobodu, schopnost rozeznávat mezi dobrem a zlem, mezi krásou a ohyzdností, mezi pravdou a nepravdou, tak má Mystérium na Golgotě co činit s tím, aby duše člověka mohla znovu najít cestu k Božství, aby si mohla uvědomit, že se v ní může rozšířit Božství, že se může proniknout Božstvím. V těchto dvou náboženských darech je vloženo to nejdůležitější v pozemském vývoji: je v nich z pozemského vývoje obsaženo všechno, co má co činit s tím, čeho se lidská duše může dožít ve svých největších hloubkách a co souvisí nejhrouběji s bytostí a s rozvojem lidské duše.

Jak spolu souvisí to, co může být označeno jako oba náboženské dary, s bytostí a s rozvojem lidské duše, s jejím vnitřním prožitím sebe samé?

Moji milí přátelé, nechci vám jen abstraktně popisovat to, co vám mám říci, nýbrž chci vyjít nejdříve ze zcela konkrétní úvahy. Chtěl bych vyjít z určitého výjevu Mystéria na Golgotě, jak nám ho líčí dějepisné podání a jak se nám vtisklo a ještě více by se mělo vtisknout do srdcí a do duší lidí. Předpokládejme na okamžik, že máme před sebou v Kristu Ježíši onu bytost, o které jsme v našich duchovně-vědeckých úvahách často mluvili a také ji popisovali. Předpokládejme, že

máme v Kristu Ježíši před svým duchovním zrakem to, co se musí nám lidem jevit v celém vesmíru jako to nejdůležitější. A pak si uveďme jako protějšek tohoto citění křik a zuřivost rozčileného davu v Jeruzalémě při odsouzení Ježíše Krista před jeho ukřižováním. Uveďme si před svůj duchovní zrak skutečnost, že Vysoká rada v Jeruzalémě považuje především za důležité, tázat se Ježíše Krista na jeho stanovisko k Božství, zdali se považuje za syna Božího. A mějme na mysli, že tato Vysoká rada považuje výrok Kristův za největší rouhání, jaké jím mohlo být vysloveno. A mějme dále na mysli, že máme před sebou dějinný výjev, v němž lid zuří a volá po smrti Krista Ježíše. A pokusme se uvědomit si, co tento křik a toto rozrušení lidu historicky vlastně znamená. Otažme se: Co měl tento lid poznat v Kristu Ježíši?

Lidé v něm měli poznat onu bytost, která má vykonat čin, bez něhož nemůže pozemské lidstvo najít cestu k Božství. Lidé měli poznat, že život pozemského člověka by neměl smyslu bez této bytosti. Lidé by museli vyškrtnout z pozemského vývoje slovo „člověk“, kdyby chtěli vyškrtnout událost Kristovu.

Nyní si představme, že toto množství odsuzuje onu bytost, že je rozrušeno kvůli té bytosti, která činí člověka na Zemi vlastně člověkem, která má Zemi propůjčit její smysl a vytknout její cíl. Co se v tom skrývá? V tomto výjevu se neskrývá, že tehdy lidstvo dospělo ve svém pozemském vývoji k okamžiku, o němž by se mohlo říci: Ti lidé, kteří zastupovali v Jeruzalémě lidské vědění o pravé bytosti člověka, měli poznání o člověku zatemněno, nevěděli, co je člověk a co má zde na Zemi činit. Tu se nám nepraví nic menšího, než že lidstvo dospělo až k bodu, kde se ztratilo samo v sobě, kde odsuzovalo to, co mu propůjčuje v pozemském vývoji smysl a význam. A z křiku rozčileného davu mohlo by k nám zaznívat to, co ovšem nepromlouvá z moudrosti, nýbrž z pošetilosti: „Nechceme být již lidmi, odvrhněme od sebe to, co nám, lidem, propůjčuje smysl bytí.“

Když o tom všem uvažujeme, pak předstupuje ještě poněkud jiným způsobem před náš duchovní zrak to, co jinak máme před svým zrakem, co například ve smyslu Pavlova křesťanství označujeme jako poměr člověka ke hříchu a k vině. Že člověk v průběhu svého vývoje upadl do hříchu a viny, které však sám ze sebe smýt nemohl, to měl na mysli apoštol Pavel. A aby člověk měl možnost smýt ze sebe hřích a vinu, a tím i všechno, co pro něho souvisí s hříchem a s vinou, proto musil přijít Kristus na Zem; a to je právě mínění Pavlovo. Mohli bychom říci: Potřebuje-li toto mínění skutečně být nějak doloženo, tu máme doklad v zuření a křiku těch, kteří volají: „Ukřižujte ho!“ Neboť v tomto volání je obsaženo přiznání, že lidé nevěděli, co vlastně znamenají na Zemi, nevěděli, že jejich dřívější vývoj směřoval k tomu, aby temnota se rozestřela nad jejich bytostí.

Tím jsme však dospěli k tomu, co bychom mohli označit jako připravující se náladu lidské duše pro Kristovu bytost. Tato připravující se náladu lidské duše pro Kristovu bytost spočívá v tom, že duše cítí, i když to nemůže jasně vyslovit, čeho se může v sobě dožít: Vyvíjela jsem se od počátku Země tak, že tím, co mám sama v sobě, svůj vývojový cíl dosáhnout nemohu. Kde je něco, čeho bych se mohla zachytit, co mohu do sebe přijmout, abych dosáhla svého vývojového cíle? Cítit tak, jako kdyby lidská bytost zdaleka předstihovala to, co může duše následkem svého dosavadního pozemského vývoje znovu dosáhnout svou silou, to je ona připravující se křesťanská náladu. A když pak duše nalezne to, s čím se ve své bytosti musí nutně cítit spojena, k čemu však v sobě sílu nenachází, když pak duše najde to, co jí tuto sílu propůjčí, pak je to, co našla, Kristus.

Pak vyvíjí duše v sobě svůj poměr ke Kristu, pak si duše na jedné straně řekne: Na počátku Země byla mně předurčena bytost, která byla ve mně v průběhu pozemského vývoje zatemněna a nyní, pohlížím-li do ní, postrádám síly, abych tuto bytost v sobě uskutečnila. Ale já obracím svůj duchovní zrak ke Kristu. Ten mi poskytne tyto síly. Když se lidská duše na jedné straně takto dívá na sebe a když na straně druhé cítí přiblížování Krista, tehdy se ocitá jakoby v bezprostředním osobním poměru ke Kristu. Tehdy hledá Krista a ví, že ho najít nemůže, neodevzdá-li se jí On sám v lidském vývoji, nepřiblíží-li se jí On sám zvenčí.

Je církevní otec, který je dosti obecně znám a který se nezalekl označit Hérakleita, řeckého filosofa, Sokrata i Platóna jako křesťany, kteří jimi byli ještě před založením křesťanství. Proč to tento církevní otec činil? Ano, co se dnes označuje jako vyznání, to zatemňuje také mnoho z toho, co tu původně zářilo jako křesťanské nauky. Sám církevní otec *Augustin* pravil: „Ve všech náboženstvích bylo něco pravdivého; a to, co bylo ve všech náboženstvích pravdivé, to v nich bylo křesťanské, ještě než tu bylo křesťanství podle jména.“ Augustin tak mohl ještě mluvit. Dnes by byl mnohý obviněn z kacířství, kdyby v rámci některého křesťanského vyznání řekl totéž.

Nejlépe pochopíme, co mínil církevní otec, označoval-li staré řecké filosofy za křesťany, pokusíme-li se přenést se do myslí těch duší, které se v prvních stoletích křesťanství snažily s porozuměním určit svůj osobní poměr ke Kristu. Nepředstavovaly si Krista tak, jako by nebyl před Mystériem na Golgotě ve spojení s vývojem Země. Kristus měl vždy co činit s vývojem Země. Mystériem na Golgotě stal se jeho úkol, jeho poslání vzhledem k pozemskému vývoji poněkud jiným, než jak tomu bylo dříve. Hledat Krista ve vývoji Země teprve od Mystéria na Golgotě, to, moji milí přátelé, není křesťanské, to není myšleno křesťansky! Praví křesťané vědí, že Kristus měl vždy co činit s vývojem Země.

Pohledme na židovský národ! Znal židovský národ Krista? Nemluvím nyní o tom, zdali židovský národ zná Kristovo jméno, ani o tom, zdali židovský národ měl nějaké vědomí o tom, co vám mám říci, nýbrž mluvím o tom, zdali někdo, kdo skutečně rozumí křesťanství, může říci: Židovstvo mělo Krista; židovstvo Krista znalo. Můžeme mít také, moji milí přátelé, mezi sebou nějakého člověka v jeho zevní podobě, ale jeho bytost nepoznáváme; nemůžeme jej charakterizovat, poněvadž jsme se nedostali k jeho poznání. Řekl bych: Ve správném křesťanském smyslu *mělo* staré židovstvo Krista, jenže ho v jeho bytosti nepoznávalo. - *Je to křesťanské, co jsem právě vyslovil? Je to křesťanské, moji milí přátelé, právě tak jako výrok Pavlův.*

Kde byl Kristus pro staré židovství? Ve Starém zákoně se praví, že když Mojžíš vedl Židy z Egypta na poušť (2. Mojž. 14), měl před sebou ve dne sloup oblačný, za noci pak sloup ohnivý. Praví se, že když Židé procházeli mořem, které se před nimi rozestoupilo tak, aby se jím mohli přebrodit, Egyptané za nimi utonuli, poněvadž vlny se zase spojily. Vypráví se, že Židé reptali, ale že na výzvu jejich Boha přišel Mojžíš ke skále, aby úderem hole vyrazil z ní vodu a že tato voda Židy občerstvila.

Kdybychom chtěli lidsky srozumitelně vyslovit se o tomto vedení Židů Mojžíšem, řekli bychom: Mojžíš vedl Židy tím, že sám byl veden svým Bohem. Kdo byl ten Bůh?

Neodpovídejme zprvu sami, moji milí přátelé, nýbrž ponechme na Pavlovi, kdo byl Bohem, který Židy vedl pouští. Čteme v první epištole sv. Pavla ke Korintským, kapitola 10, verš 1.-4.:

„Nechci pak, abyste nevěděli, bratří, že otcové naši všichni pod oním oblakem byli, a všichni moře přešli. A všichni v Mojžíši pokřtěni jsou v oblacích a v moři. A všichni týž pokrm duchovní

jedli a všichni týž nápoj duchovní pili, zajistě z duchovní skály, která šla za nimi. Ta skála *pak byl Kristus!*¹

Kdo byl tedy u Pavla ten, kdo vedl Židy, kdo mluvil s Mojžíšem, kdo dal téci vodě ze skály, kdo odvedl moře ze stezky Židů? Jen ten, kdo by chtěl tvrdit, že Pavel není křesťanem, ten by směl tvrdit, že není křesťanské spatřovat ve vůdčím Bohu Starého zákona, v Mojžíšově pánu, Krista.

Myslím, že jedno místo ve Starém zákoně musí způsobovat hlubšímu přemýšlení velké potíže. Je to místo, k němuž se musí vždy znova a znova vracet ten, kdo neče Starý zákon bezmyšlenkovitě, nýbrž kdo mu chce porozumět v souvislostech. Řekne si: Co toto místo asi znamená? Je to toto místo (4 Mojž. 20, 11-12):

„I pozdvihl Mojžíš ruku svou a udeřil v skálu holí svou pod- vakrát. I vyšly vody hojné a pilo všechno množství a dobytek jejich. Potom řekl Hospodin Mojžíšovi a Áronovi: Že jste mi nevěřili, abyste posvětili mne před očima synů Izraelských, proto neuvedete shromáždění toto do země, kterouž jsem jim dal.“

Podívejme se na toto místo v souvislosti se Starým zákonem! Poněvadž lid reptá, poroučí Pán Mojžíšovi udeřit holí do skály. Mojžíš uhodí na skálu a vyrazí z ní voda. Co Pán nařídil, všechno se děje prostřednictvím Mojžíše a Árona. A ihned nato jsme poučováni, že Pán vytýká Mojžíšovi - jsou-li to výtky - že v něho nevěřil. Co to znamená? Proberte všechno, co bylo o tomto místě napsáno a pokuste se pomocí těchto vysvětlivek tomuto místu porozumět! Rozumí se tomu právě tak, jako se v bibli rozumí tak mnohému, totiž vlastně nerozumí, neboť se na tomto místě skrývá závažné tajemství. Na tomto místě skrývá se to, co nám chce říci: Ten, kdo vedl Mojžíše, kdo se Mojžíšovi zjevil v hořícím keři, kdo vedl národ pouští, kdo dal vodě téci ze skály, to byl Pán, Kristus! Ale čas ještě nenadešel; Mojžíš sám ho ještě neznal, Mojžíš ho považoval za někoho jiného. To znamená, že Mojžíš nevěřil v toho, který jemu poroučil udeřit holí do skály.

Jak se zjevil Pán - Kristus - židovskému národu? Vždyť to slyšíme: „Za dne ve vodním sloupu, v noci ve sloupu ohnivém“, v tom, že rozdělil vodu moře. A učinil ještě mnohé; je třeba si to jen přečíst ve Starém zákoně. Mohli bychom říci: V oblacích a v ohnivých jevech, ve vzduchu a v živelném dění přírody působil, ale nikdy nevěšlo starým Židům poznání, že co se projevovalo v oblačném sloupu a ve sloupu ohnivém, co působilo například v rozdělení moře, to se zjevuje ve své nejvlastnější podobě v lidské duši. Proč to staří Židé nepochopili? Poněvadž lidská duše pozbyla sílu vycítit v sobě svoji nejhlubší bytost, poněvadž pozbyla cestou, jíž se ubíral vývoj lidstva, svoji sílu. Židovská duše se uměla dívat do přírody, dovedla nechat na sebe působit nádheru živelného dění, všude mohla tušit svého Boha a Pána, ale tak, jakou byla bezprostředně, sama v sobě svého Boha najít nemohla.

Zde máme ve Starém zákoně Krista; tu působil, ale lidé ho nepoznali. Jak působil Kristus? Nuže, nevidíme, pročítáme-li Starý zákon, jak působil? To nej významnější, co Mojžíš ústy Jahvovými měl svému národu přinést, bylo Desatero přikázání. Dostalo se mu jich ze síly živlů, z nichž Jahve k němu mluvil. Mojžíš nesestupoval do hlubin vlastní duše, netázal se v osamělosti meditace: Jak mluví Bůh ve vlastním srdci? Mojžíš se odebral na horu a v síle živlů byla mu odhalena božská vůle. Vůle, to je základní charakter Starého zákona. Tento základní charakter je často označován jako charakter zákonný. Vůle působí ve vývoji lidstva, vůle dochází svého výrazu v zákonech, například v Desateru. Bůh projevil člověku svoji vůli v živlech. Vůle vládne ve vývoji Země. To je takřka smysl Starého zákona, který v celém svém obsahu žádá po člověku podrobení se této vůli.

Postavíme-li si to, co jsme právě pozorovali, před naše duše, pak to můžeme shrnout jako výsledek do slov: Lidem byla dána vůle Páně, ale lidé Pána, Božství nepoznali; nepoznali to, co by měli spojit se svou vlastní lidskou duší.

A nyní obraťme svůj zrak od Židů k pohanům. Měli pohané Krista? Je křesťanské mluvit o tom, že snad také pohané měli Krista? Pohané měli svá mystéria. Ti, kteří byli zasvěcováni do mystérií, byli přivedeni k tomu, že jejich duše mohla vystoupit z těla a že pojítka, jež spojuje tělo s duší, bylo uvolněno. A když byla duše mimo tělo, pak se dovídala v duchovním světě o tajemstvích bytí. Mnohé bylo spojeno s těmito mystériemi; mnohých poznatků nabýval ten, kdo byl zasvěcován, v mystériích. Zkoumáme-li, co bylo tím nejvyšším, co mysterijní žák mohl do sebe přijmout, tak to bylo to, že mimo své tělo byl postaven před Krista. Jako Mojžíš byl postaven před Krista, tak byl i žák v mystériích mimo své tělo postaven před Krista. Kristus tu byl i pro pohany, ale byl tu pro ně v mystériích; odhaloval se jim, jen když byli svou duší mimo tělo. A třebaže ani pohané, ani Židé, u nichž byl také Kristus, ta bytost, o které jsme právě hovořili, před kterou byli postaveni žáci mystérií - Krista jako takového nepoznali; Kristus byl tu i pro pohany! Mohli bychom říci: Pro pohany byla zavedena mystéria. Do mystérií byli přijímáni ti, kteří byli pro ně zralí a připravení. Prostřednictvím mystérií působil Kristus na pohanský svět. Proč tak působil? Působil tak proto, poněvadž lidská duše za svého vývoje od počátku vývoje Země ztratila vlastní sílu nalézt se ve své vlastní bytosti. Tato pravá bytost lidské duše se musila odhalit, když nebyla vázána na lidstvo, to jest když nebyla spojena s tělem; tu musil Kristus vést lidi tak, že člověk byl jako zasvěcenec v mystériích svého lidství zbaven. Kristus byl tu také pro pohany. Kristus je vedl obsahem mystérií. Ale nikdy tomu nebylo tak, že by člověk mohl říci: Rozvinu-li své vlastní síly, pak najdu smysl Země. Tento smysl byl zatemněn, ztracen. Síly lidské duše byly zatlačeny do příliš hlubokých oblastí, než aby si mohla duše svými vlastními silami určit smysl Země.

Dáme-li na sebe působit to, co v pohanských mystériích bylo propůjčováno jejich žákům, pak z toho vyznívá moudrost. Židům byla prostřednictvím zákonů dána *vůle*, pohanským žákům mystérií byla dána *moudrost*.

Díváme-li se na to, co je charakterizováno pohanskou moudrostí, můžeme to shrnout do slov: Moudrostí nemohl pozemský člověk jako takový - nevystoupil-li z těla jako žák mystérií - poznat svého Boha. Ani moudrostí, ani vůlí nemohlo se člověku odhalit Božství. Ano, máme tu slovo, které podivuhodně zní celým řeckým starověkem jako mocná výzva lidstvu. Toto slovo stálo nad vchodem Apollónovy svatyně, tedy nad Stánkem mystérií. Slovo: „Poznej sám sebe“ Co nám chce říci skutečnost, že nad mysterijní svatyní bylo jako výzva k člověku uvedeno slovo „Poznej sám sebe“? Toto slovo nám praví, že všude venku, kde člověk zůstává takovým, jakým je, tím, čím se stal od počátku Země, zní tato výzva: „Poznej sám sebe“. Nemůže být ale splněna, poněvadž se člověk musí stát něčím jiným; totiž v mystériích musí být uvolněna pouta spojující duši a tělo tak, aby člověk mohl poznat sám sebe. Tak poukazuje nám toto slovo, které stálo jako podivuhodná výzva nad Apollónovou svatyní, rovněž na to, že se nad lidstvem rozestřela temnota, jinými slovy že Boha nebylo možno dosáhnout moudrostí právě tak, jako se nemohl projevit vůlí.

Jako může jednotlivá lidská duše cítit, že se sama v sobě nemůže dobrat sil, které by jí daly smysl jejího pozemského bytí, tak vidíme v historickém průběhu dějin lidskou duši spočívat v židovském člověku tak, že ani Mojžíš, vůdce Židů, nepoznal toho, který jej vedl. A vidíme u pohanů, že výzva „Poznej sám sebe“ mohla být splněna jen v mystériích, poněvadž člověk, jakým

se stal v pozemském vývoji ve svém spojení duše s tělem, nemohl v sobě rozvinout sílu, kterou by sám sebe poznal. A tak zaznívá k nám věta: „Boha nelze poznat ani vůlí, ani moudrostí.“ Čím má tedy být Bůh poznán?

Již častěji jsme si charakterizovali v její podstatě onu chvíli, ve které Kristus vstoupil do vývoje lidstva na Zemi. Chceme si nyní zcela přesně uvědomit jaký je smysl toho, mluvíme- -li o tom, že pro lidskou duši nadešlo určité zatemnění, takže vlastně Božství se nemohlo odhalit ani vůlí, ani moudrostí. Jaký to má vlastně smysl?

Ano, lidé mluví o mnohých vztazích lidství k Božství. Mluví- -li se o těchto vztazích a o smyslu tohoto lidství k Božství, tu se mluví o tom tak, že mnohdy skutečně nelze rozeznat, v jakém poměru je k tomuto Božství cokoli jiného z pozemského života. Ještě dnes stále shledáváme, že se filosofové chtějí pozvednout k Božství čistou filosofií. Ale čistou filosofií nelze dojít k Božství. Zajisté můžeme čistou filosofií dojít k tomu cítit se spojení s vesmírem; zajisté lze dojít k uvědomění si, že lidská bytost musí být ve smrti nějak spojena s vesmírem, ale jak se spojuje s vesmírem, k tomu čistou filosofií dojít nelze. Proč ne? Uvědomíme-li si celý smysl toho, o čem jsme nyní hovořili, můžeme říci: Co se zprvu v duši pozemského člověka odhaluje mezi zrozením a smrtí, to je právě ve svých silách příliš slabé, než aby to postřehlo něco z toho, co přesahuje pozemskost a co vede do božského duchovna. Abychom si to zcela ujasnili, pokusme se proniknout smysl nesmrtnosti.

Mnozí lidé již ani nevědí, jaký je vlastně smysl lidské nesmrtnosti. Mnozí lidé dnes hlásají nesmrtnost i tehdy, když mohou alespoň připustit, že bytost lidské duše prochází branou smrti a pak si snad najde nějaké místo ve vesmíru. To však činí každá bytost. Co je spojeno s krystalem, to přechází, když se krystal rozpadne, do vesmíru. Když rostlina uvadne, přechází do vesmíru; a když zvíře zajde, přejde taktéž do vesmíru. U člověka je tomu přece jen ještě jinak. Nesmrtnost má u člověka smysl jen tehdy, může-li branou smrti pronést své vědomí. Mysleme si nesmrtnou lidskou duši, která by po smrti neměla vědomí. Taková nesmrtnost by neměla smysl, neměla by nejmenší smysl. Má-li lidská duše mluvit o své nesmrtnosti, musí pronést své vědomí branou smrti. Ale tak, jak je duše spojena s tělem, nenachází v sobě nic, o čem by mohla říci: To je takové, že to mohu pronést vědomě smrtí. Neboť vědomí člověka je mezi zrozením a smrtí uzavřeno a sahá jen až do smrti. Vědomí, které lidská duše zprvu má, sahá jen až po smrt. Do tohoto vědomí září božská vůle například v Desateru přikázání. Čtete v knize Jobově, zdali toto zazařování božské vůle přivedlo Joba tak daleko, aby to jeho vědomím otřásl tak, aby to v něm vyvolalo takové síly, že by si mohl říci: „Procházím se svým vědomím branou smrti.“ Nepřipadá vám spíše, že bylo Jobovi řečeno: „Odřekni se Boha a umři!“? Víme, že ten muž si není jist, projde-li s vědomím branou smrti. A postavme si vedle toho řecký výrok naznačující nám Řekovu bázeň před smrtí: „Raději být žebrákem na tomto světě než králem v říši stínů.“ Tu máme před sebou také doklad z pohanské doby, jak nejistý se stal člověk vzhledem k lidské nesmrtnosti. A jak nejistí jsou i dnes ještě mnozí lidé. Všichni lidé, kteří hovoří tak, jakoby se člověk, když prochází branou smrti, rozplynul ve vesmíru, jakoby se spojoval s nějakou všebytostí, všichni tyto lidé nedbají toho, co musí duše připisovat sama sobě, chce- -li mluvit o nesmrtnosti. Potřebujeme vyslovit jen jediné slovo, abychom poznali, jaké stanovisko musí člověk zaujmout vzhledem ke své nesmrtnosti. Tímto slovem je slovo *láska*. A všechno, co jsme si řekli o

nesmrtelnosti, můžeme spojit nyní s tím, co naznačuje slovo láska. Láska není ničím, co si osvojujeme vůlí. Láska není ničím, co si osvojujeme moudrostí. Láska sídlí v oblasti citu. My však víme a musíme si přiznat, že bychom nemohli být lidskou duší, jakou být má, kdyby tato lidská duše nemohla být naplněna láskou. Ano, člověk na to přijde, proniká-li do podstaty duše, že naše lidská duše by nemohla být lidskou duší, kdyby nemohla milovat.

Mysleme si nyní, že bychom prošli branou smrti, takže bychom pozbyli svou lidskou individualitu, že bychom se spojili s nějakým Všebožstvím. Pak bychom byli v tomto Všebožství, patřili bychom k němu. Nemohli bychom milovat Boha, byli bychom v Něm. Láska by neměla smysl, kdybychom byli v Bohu. Musíme připustit: Kdybychom nemohli svoji individualitu pronést smrtí, kdybychom ve smrti musili pozbyt lásku, musila by láska skončit v tom okamžiku, ve kterém končí individualita. Bytost může milovat druhou bytost jen tak, že je od této druhé bytosti oddělena. Chceme-li svoji lásku pronést smrtí, pak musíme pronést smrtí svoji individualitu, pak musíme branou smrti pronést to, co v nás lásku vzněcuje. Má-li být člověku dán smysl Země, musí být poučen o své nesmrtelnosti tak, aby pochopil, že jeho bytost je nerozlučně spojena s láskou. Co člověk potřebuje, to mu nemohou dát ani vůle, ani moudrost; co člověk potřebuje, to mu může dát jen láska.

Co bylo zatemněno v průběhu vývoje člověka na Zemi? Podívejme se na Žida nebo na pohana! Bylo v nich zatemněno vědomí sahající za smrt. Vědomí mezi zrozením a smrtí; mimo zrození a smrt temnota, nic nezůstane z vědomí v lidském těle. „Poznej sám sebe“ stojí nad vchodem do řecké svatyně. Je to nejsvětější požadavek řecké svatyně, se kterým se obrací k lidstvu. Ale člověk by si mohl odpovědět: Ano, jsem-li spojen ve svém těle se svojí duší tak, jako se cítím být člověkem pozemským, nemohu se poznat v té individualitě, která miluje i přes smrt. To nemohu! Poznání, že člověk jako individualita může milovat i přes smrt, to je to, co člověk ztratil.

Smrt není zánikem fyzického těla. To může říci jen materialista. Pomysleme si jen, že by člověk měl své vědomí v každé hodině, kterou prožívá ve svém těle, takové, že by tak jistě věděl, co je za hranicí smrti, jako dnes ví, že zítra zase vzejde Slunce a bude dále kráčet svou dráhou po nebi; pak by člověk necítil osten smrti, pak by smrt nebyla tím, co nazýváme smrtí, neboť pak by člověk věděl ve svém těle, že smrt je jen jev, který převádí člověka do jiného stavu bytí. Apoštol Pavel nerozuměl pod slovem smrt ukončení fyzického těla, nýbrž ve smrti viděl skutečnost, že vědomí sahá jen až po smrt; že člověk, pokud byl vázán v tehdejší pozemském životě na své tělo, mohl si v těle prodloužit své vědomí jen až po smrt. Všude, kde Pavel mluví o smrti, můžeme ještě připojit nedostatek vědomí za hranicemi smrti.

Co dalo člověku Mystérium na Golgotě? Předstoupil Mystériem na Golgotě před lidstvo souhrn přírodního dění, oblačný nebo ohnivý sloup? Nikoli. Před lidmi tu předstoupil člověk, Kristus Ježíš. Došlo snad při Mystériu na Golgotě z tajemného dění v přírodě k tomu, že by se rozdvojilo moře, aby jím mohl projít boží národ? Nikoli. Člověk tu stál před lidmi a způsoboval, že chromí chodili a slepí viděli. A to vycházelo od člověka.

Židovský člověk se musil dívat do přírody, chtěl-li vidět toho, jehož nazýval svým božským Pánem. Nyní mohli lidé vidět člověka. O jednom člověku se mohlo mluvit tak, že v něm žije Bůh. Pohan musil být zasvěcen, musil vysunout svoji duši z těla, aby stál před bytostí, která je Kristus. Nemohl tušit Krista zde na Zemi, věděl jen, že Kristus se nachází mimo Zemi. To však, co bylo mimo Zemi, to sestoupilo na Zem a přijalo lidské tělo.

V Kristu Ježíši stála jako člověk před lidmi bytost, která se jinak objevila v mystériích před dušemi osvobozenými od těla. A k čemu tím došlo? Byl učiněn počátek k tomu, aby síly, které člověk pozbyl od počátku Země za svého pozemského vývoje, jimiž se zaručuje jeho

nesmrtelnost, se mohly přispěním Mystéria na Golgotě opět k němu přiblížit. Z přemožení smrti na Golgotě vzešly síly, které mohou v lidských duších opět vznítit ztracené síly. A cesta lidí dalším pozemským životem bude taková, že budou-li Krista přijímat čím dále tím více, objeví v sobě to, co v nich bude moci milovat i za smrt, to je, že budou moci jako nesmrtelné individuality stát před svým Bohem. Proto se stala teprve od Mystéria na Golgotě pravdivá slova: „Miluj Boha nade všechno a svého bližního jako sebe samého“ (Lukáš 10,27).

Vůle byla dána z hořícího keře, vůle byla dána Desaterem. Moudrost byla dána mystériem. Avšak láska byla dána tím, že Bůh se stal člověkem v Kristu Ježíši. A záruka, že můžeme milovat i za hranici smrti, že může být na základě lásky znovu získanými silami naší duše vytvořena pospolitost mezi člověkem a Bohem a mezi všemi lidmi mezi sebou, tato záruka je dána Mystériem na Golgotě. Lidská duše našla v Mystériu na Golgotě to, co ztratila od počátku Země tím, že její síly se stávaly čím dále slabšími.

Tři síly působí ve třech lidských duševních člancích: Vůle, moudrost a láska. A v této lásce se dožívá duše svého poměru ke Kristu.

To jsem vám chtěl z určitého hlediska předestřít před váš zrak. Co bylo podáno aforisticky v dnešní úvaze, spojí se v souvislost v úvahách příštích dnů. Mám však za to, že si můžeme hluboce vepsat do svých duší, že pokrok v poznání Krista je reálným ziskem pro lidskou duši a že také tehdy, posuzujeme-li vztah lidské duše ke Kristu, můžeme si opět ujasnit, jak se spustila clona mezi lidskou duší a Kristem před Mystériem na Golgotě a jak tato clona byla protržena Mystériem na Golgotě, takže můžeme právem říci: Mystériem na Golgotě sestoupila kosmická bytost do života Země; nadpozemská bytost se spojila se Zemí.

Dovolte mi, moji milí přátelé, i dnes - možná, že příští dny poskytnou k tomu ještě jednu příležitost - poznámku, kterou bych však rád pronesl i mezi vámi:

Výtky a nepřátelství vůči naší duchovně-vědecké nauce jsou neustále silnější a silnější. Tito odpůrci však nebojují s velkou pravdou, ale tato nepřátelství jsou neustále zde. Uvažujme o slovech, která jste mohli v posledních dnech číst i zde, která byla řečena druhou stranou a která zde byla opětována. Uvažujme o těchto slovech na konci našich úvah, která nám opět z druhé strany ukázala, jak se kosmická bytost v Kristu stane bytostí pozemskou. Myslím slova, která byla vyslovena, jako kdyby bylo něco nekřesťanského mluvit o Kristu jako o kosmické bytosti. Ano, dokonce ta slova měla znít tak, že prý bylo řečeno: „Tato teosofická nebo anthroposofická nauka vůbec nevidí, jak je nekřesťanské mluvit o kosmickém principu, o kosmické bytosti, zatímco lidi získalo právě to, co evangelia vyprávějí ve svých jednotlivostech o lidském Ježíši.“ Lidé, kteří něco takového říkají, se považují za opravdové křesťany. Avšak mnozí, kteří se považují za křesťany, vůbec nepozorují, že svým křesťanstvím bijí po všechny okamžiky pravé křesťanství do obličej. Prý je nekřesťanské mluvit o Kristu jako o bytosti, která je bytostí kosmickou, to znamená, že nemá význam pouze pro Zemi, ale pro kosmos! To bylo řečeno z pramene, který chce bránit křesťanství před duchovním bádáním. Bylo řečeno: „Kristus, jak se s ním setkáváme, aniž bereme zřetel na kosmický princip, bude žít v lidských duších, pokud existuje Země.“ Nevěřím, že mnoho lidí upozoruje, jak podivně neevangelicky mluví jazyk právě takovým výrokem. Občas možná zjistíme: Tu mluví nepřátelství vůči duchovní vědě - ano, může se tomu tak rozumět. To je právě tak, že se tu mluví o „křesťanském stanovisku“. Je toto křesťanské stanovisko však opravdu stanovisko křesťanské? Hanobí nás - neboť hanobením to už smíme nazvat - dělá si na to nárok jako na své privilegium; hanobí nás. Shledává naše křesťanství nebo, lépe řečeno, naši antroposofii, jako křesťanství podezřelou. V něm už nežije opravdové

křesťanství nejen v jeho pojmu, ale ani v jeho zvyklostech duševního života nežije opravdové křesťanství. Duše, která je opravdu křesťanská, totiž nikdy ne- řekne: Pokud Země existuje, bude Kristus, který je tu míněn, žít v srdcích lidí. - Proč ne? Protože křesťan, který to říká, prostě zapomněl slova evangelia: „Nebe a Země pominou, ale slova má nikdy nepominou.“ Tím však je také Kristus prohlášen za kosmickou bytost. A ten, který činí pravdivým výrok jako „Nebe a Země pominou, ale moje slova nepominou“, mluví křesťansky. Tomu však okamžitě ujede jazyk, když chce zaměřit své křesťanství proti anthroposofii. Ten hřeší proti slovům „Nebe a Země pominou, ale slova má nepominou“, když říká: Chceme Krista, který tu působí, pokud existuje Země; nerozumí nic z pravého křesťanství, které není obsaženo pouze v knihách, ale i ve hvězdách.

Musíme si čas od času uvědomit, jakého ducha jsou mnohé útoky, které jsou odtud či odtamtud zaměřeny proti křesťanství naší anthroposofie. Na ujetí jazyka upozorujeme mnohdy mnohem více, čím se v takových duších křesťanství stalo, než čtením, jak je dnes běžné.

Co může lidská duše prožít se svým Kristem v sobě, o tom promluvíme v nejbližších dnech.

GA 155